

Primerjalna metoda

Trask, 8. poglavje, Orešnik/Hock, 18. poglavje

1. Uvod

1786, Sir William Jones, *Third Anniversary Discourse on the Hindus*:

The *Sanscrit* language, whatever be its antiquity, is of a wonderful structure; more perfect than the *Greek*, more copious than the *Latin*, and more exquisitely refined than either, yet bearing to both of them a stronger affinity, both in the roots of verbs and the forms of grammar, than could possibly have been produced by accident; so strong indeed, that no philologer could examine them all three, without believing them to have sprung from some common source, which, perhaps, no longer exists; there is a similar reason, though not quite so forcible, for supposing that both the *Gothic* and the *Celtic*, though blended with a very different idiom, had the same origin with the *Sanscrit*; and the old *Persian* might be added to the same family.

Joannis Sajnovics, 1770, *Demonstration idioma ungarorum et lapponum idem esse*

2. Naključna podobnost

1. angleščina, sedanja perzijsčina [bæd] 'slab'
2. moderna grščina: *mati* 'oko', malajščina *mata* 'oko'
3. korejsko in angleško *man* 'moški'

- naključne podobnosti, omejene le na majhno število besed;
- popolna enakost: nerealistična;
- daljše besede imajo večjo težko kot krajše: verjetnost, da imata dva jezika besedo *ba* je 1:200, da imata *basta* pa 1:400.000;
- naključna podobnost velika pri posnemovalnih besedah (kikiriki)
- naključna podobnost velika pri besedah otroškega govora:

angl. dad(dy), mom(my), baby

ital. papà, mamma, bambino

hindi: bāp, mā, baččā

Značilnosti otroškega govora:

- podvajanje zlogov, *pa-pa*
- prevlada samoglasnika [a]
- prevlada soglasnikov [p b t d m n]

3. Stik med jeziki

Primer: angleščina in francoščina:

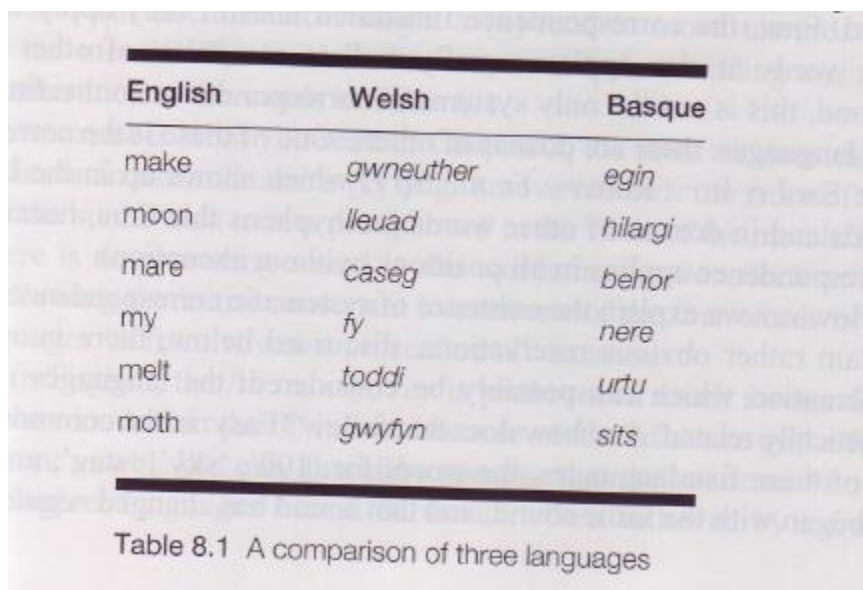
veal – veau
beef – bœf
pork – porc

- angleščina veliko bolj sorodna z nemščino kot s francoščino; podobnosti s francoščino so omejene le na nekatere dele besedišča, podobnosti z nemščino pa so tudi v osnovnem besedišču (e.g. 'mati', 'oče'), Hock:

angleščina	francoščina	nemščina
to	à	zu
too	trop	zu
two	deux	zwei
twenty	vingt	zwanzig
eat	manger	essen
bite	mordre	beissen
father	père	Vater [f-]
mother	mère	Mutter
three	trois	drei
thou	tu	du

4. Sistematične ustreznosti

Trask, 8. poglavje

English	Welsh	Basque
make	<i>gwneuther</i>	<i>egin</i>
moon	<i>lleuad</i>	<i>hilargi</i>
mare	<i>caseg</i>	<i>behor</i>
my	<i>fy</i>	<i>nerre</i>
melt	<i>toddi</i>	<i>urtu</i>
moth	<i>gwyfyn</i>	<i>sits</i>

Table 8.1 A comparison of three languages

	Sardinian	Italian	Romansh	French	Spanish
'100'	kentu	tʃento	tsjent	sā	θjen
'sky'	kelu	tʃelo	tsil	sjel	θjelo
'stag'	kerbu	tʃervo	tsɛrf	sɛR	θjerbo
'wax'	kera	tʃera	tsaira	siR	θera

Table 8.2 A systematic correspondence

Vzorec – začetni soglasniki:

sardinščina: k-
italijanščina: tʃ
retoromanščina: ts-
francoščina: s-
španščina: θ-

Sistematično ujemanje:

- nastopi pri velikem številu besed;
- ni edino sistematično ujemanje med temi jeziki, npr. sard. r : ital. r: retor. r: franc. R : špan. r

Sledi: isti začetni soglasnik v jeziku predniku, *k-

sardinščina: brez sprememb

ostali jeziki: palatalizacija, razvije se [ts] ali [tʃ]

francoščina in španščina: šibitev v pripornik

latinščina: *centum* '100', *caelum* 'nebo', *cervus* 'jelen', *cera* 'vosek'

<c> ustreza [k]

English	Latin	Greek	Irish
<i>fish</i>	<i>piscis</i>	<i>ikhthys</i>	<i>iasg</i>
<i>father</i>	<i>pater</i>	<i>pater</i>	<i>athair</i>
<i>foot</i>	<i>ped-</i>	<i>pod-</i>	<i>troigh</i>
<i>for</i>	<i>pro</i>	<i>para</i>	<i>do</i>
<i>six</i>	<i>sex</i>	<i>hexa</i>	<i>se</i>
<i>seven</i>	<i>septem</i>	<i>hepta</i>	<i>seacht</i>
<i>sweet</i>	<i>suavis</i>	<i>hedys</i>	<i>milis</i>
<i>salt</i>	<i>sal</i>	<i>hal</i>	<i>salann</i>
<i>new</i>	<i>novus</i>	<i>neos</i>	<i>nua</i>
<i>night</i>	<i>noct-</i>	<i>nykt-</i>	<i>(in)nocht</i> 'tonight'
<i>nine</i>	<i>novem</i>	<i>(en)nea</i>	<i>naoi</i>

Table 8.3 Further systematic correspondences

Sistematične podobnosti:

angl. *f-* : lat. *p-* : gr. *p-* : ir. \emptyset

angl. *s-* : lat. *s-* : gr. *h-* : ir. *s-*

angl. *n-* : lat. *n-* : gr. *n-* : ir. *n-*

Problematicni: gr. za 'fish', ir. za 'foot', 'for', 'sweet' (razlaga: niso prave ustreznice)

Glasovi v jeziku predniku:

**p-*, saj je šibitev oz. izguba pogosta sprememba, obratno pa redka;

**s-*, ni nobenih sprememb, razen šibitve v grščini;

**n*, brez sprememb.

Predvidevamo, da so ti trije glasovi bili prisotni tudi v PIE.

Skupna odstopanja od normalnega: povečajo verjetnost, da sta jezika izvorno sorodna (sistematične glasovne ustreznosti).

Primer (Hock): angleščina, nemščina, francoščina, primernik in presežnik:

angleščina	nemščina	francoščina
good	gut	bon
better	besser	meilleur
best	best-	le meilleur

5. Primerjalna rekonstrukcija

S primerjalno metodo lahko izvedemo primerjalno rekonstrukcijo.

Koraki:

1. Izbor jezikov.
2. Seznam besed s podobnim pomenom v izbranih jezikih.
3. Preučevanje besed; iščemo sistematične podobnosti.
4. Sistematične ustreznosti predstavimo v tabelah.
5. Za vsako sistematično ustreznost predlagamo glas v jeziku predniku (fonološke zakonitosti!).
6. Določimo oblike besed v jeziku predniku.
7. Izluščimo glasovni sistem jezika prednika.

Poenostavljen primer rekonstrukcije romanskega jezika prednika – zahodna praromanščina.

6. Pasti in omejitve primerjalne metode

1. Izginuli glasovi.
2. Katere jezike primerjati? Primerjava prajezikov med sabo oz. prajezikov in današnjih jezikov.
3. Sposojene besede; naključja.

	Arabic	Urdu	Turkish	Swahili	Malay
'news'	<i>xabar</i>	<i>xabar</i>	<i>haber</i>	<i>habari</i>	<i>khabar</i>
'time'	<i>waqt</i>	<i>vaqt</i>	<i>vakit</i>	<i>wakati</i>	<i>waktu</i>
'book'	<i>kitāb</i>	<i>kitāb</i>	<i>kitap</i>	<i>kitabu</i>	<i>kitab</i>
'service'	<i>xidmat</i>	<i>xidmatgari</i>	<i>hizmet</i>	<i>huduma</i>	<i>khidmat</i>
'beggar'	<i>faqir</i>	<i>faqir</i>	<i>fakir</i>	<i>fakiri</i>	<i>fakir</i>

Table 8.12 A pitfall

Hawaiian		Ancient Greek	
<i>aeto</i>	'eagle'	<i>aetos</i>	'eagle'
<i>noonoo</i>	'thought'	<i>nous</i>	'thought'
<i>manao</i>	'think'	<i>manthano</i>	'learn'
<i>mele</i>	'sing'	<i>melos</i>	'melody'
<i>lahui</i>	'people'	<i>laos</i>	'people'
<i>meli</i>	'honey'	<i>meli</i>	'honey'
<i>kau</i>	'summer'	<i>kauma</i>	'heat'
<i>mahina</i>	'month'	<i>men</i>	'moon'
<i>kia</i>	'pillar'	<i>kion</i>	'pillar'
<i>hiki</i>	'come'	<i>hikano</i>	'arrive'

Table 8.13 Another pitfall

7. Realističnost rekonstrukcije

Rekonstrukcija:

- dokazuje izvorne sorodnosti med jeziki
- približuje nekdanjo jezikovno stvarnost: npr. besede za 'ovca', 'volk', itd.

Rekonstruirane oblike so samo obrazci (ki povzemajo naše razumevanje odnosa med dvema jezikoma):

- Prajezika ne moremo rekonstruirati v celoti (latinščina ima 6 sklonov, rekonstruiramo lahko kvečjemu 3)
- Primerjalna rekonstrukcija vzpostavlja jezik brez narečij
- Zaporedni rodovi jezikoslovcev rekonstruirajo jezik različno, npr. samoglasniški sestav PIE, Hock, 571-572.